

UDVARHELYSZÉKI ADATOK A BARTÓK-RENDEN

Történetileg úgy alakult, hogy a magyar népzene tudomány legnagyobbjai egyben kiváló zeneszerzők, nagy műveltségű zenészek is voltak (Kodály Zoltán, Bartók Béla, Lajtha László, Járdányi Pál stb.), ezért már a kezdetektől fogva nagy hangsúlyt kapott a gyűjtött anyag zenei értelmezése, zenei alapú elrendezése. Zenetudományi, illetve népzene tudományi szempontból ez az elemző, összehasonlító feldolgozás számos új és jelentős tudományos eredmény megszületését tette lehetővé. Segített meghatározni a magyar és a vele együtt élő, valamint a rokon népek zenéjének kapcsolatát, feltárta a magyar népzene belüli stílusrétegeket, és igyekezett választ adni a különböző stílusok eredetére, elterjedtségére. A hatalmas anyag közreadását is kezdetől fogva zenei alapokra helyezve képzelték el. Ennek tudománytörténeti dokumentuma a Bartók- és a Kodály-rend, de jelenleg is zenei kritériumok szerint folyik a magyar népzene kritikai kiadása *A Magyar Népzene Tára* (Corpus Musicae Popularis Hungaricae) sorozat keretében.¹ Az MTA BTK Zenetudományi Intézet folklór gyűjteményi egységeinek rövid leírását a **1a, 1b, 1c táblázatok** mutatják.²

A rendezés különböző célokat kell szolgáljon:

1. a hatalmas mennyiségű anyagkezelésének megkönnyítését, az adatok gyors visszakereshetőségének biztosítását

2. az anyagban felismert összefüggések szemléltetését, ezért egy jó rendszer legnagyobb értéke nem az, hogy logikus, hanem hogy rendezett anyagának zenei tartalmát mutatja meg.

3. mivel a népzeneben minden egyes adat egyedi, az adott dal egy adott pillanatban történt elhangzásának rögzítése, ezért a rendezés az azonos dallamok, a sok-sok egyedi megszólalás egymás mellé helyezésével rámutat a típust meghatározó mozzanatokra, a típusalkotó elemekre és a teljesen egyedi jelenségekre, illetve az esetleg tévesztésekre.³

E hármas cél elérése ellentmondásokat rejt magában, ezért a rendezés során folyamatosan kompromisszumokra kényszerülnek és kényszerültek a kutatók. Az eddigi rendezések csak lineárisan tudták az anyagot bemutatni, és legfeljebb utalókkal jelezték a felállított sorrendtől eltérő kapcsolódási irányokat. Ennek oka, hogy a rendezések során a támlapokat a rendszerek által meghatározott fizikai sorrendbe helyezték úgy, mintha egy nagy könyvet lapoznánk. Ma már a korszerű számítástechnika lehetővé teszi térbeli, illetve sokdimenziós kapcsolódási rendszerek használatát, annak bemutatását, ha egy adott ponttól kezdve két vagy több irányba léphetünk tovább.

¹ Bartók Béla és Kodály Zoltán által alapított kritikai összkiadás (forráskiadvány) sorozat, amelyben eddig 12 kötet jelent meg (I. *Gyermekjátékok* 1951, II. *Jeles napok* 1952, III. *Lakodalom A–B* 1955, IV. *Párosítók* 1958, V. *Síratók* 1965, VI. *Népdaltípusok* 1. 1973, VII. *Népdaltípusok* 2. 1987, VIII. *Népdaltípusok* 3. A–B 1992, IX. *Népdaltípusok* 4. 1995, X. *Népdaltípusok* 5. 1997, XI. *Népdaltípusok* 6. 2011, XII. *Népdaltípusok* 7. 2011. Ez utóbbi kötet típusai hangzópéldákkal illusztrálva: <http://zti.hu/index.php/hu/adatbazisok>

² A táblázatok alapjául Szalay Olga, Lázár Katalin és Sipos János leírásai szolgáltak.

³ A rendezés kérdése alapvetően összefügg a gyűjtött anyag minőségével, azaz a szakszerű végzett mintavétellel (a gyűjtésekkel), a gyűjtött anyag forráskritikájával és lejegyzésével, tehát érinti a a népzenevel való foglalkozás- és feldolgozáslánc minden egyes fázisát.

Papíralapú (általában kottás lejegyzésű) gyűjtemények				
Történeti (lezárt, nem gyarapodó) rendek		Központi népzenei gyűjtemény (másolatban a történeti rendek anyagát is tartalmazza)		
Bartók-rend ⁴	Kodály-rend ⁵	Strófikus anyagok		Nem strófikus anyagok
		Dobszay–Szendrei-féle típusrend ⁶	Új stílus Bereczky-féle típusrendje ⁷	
Bartók Béla 1919–1938 között dolgozott rajta. A, B és C osztály (régi stílus, új stílus, vegyes osztály) a dallamok ritmusképletének zenei rendjében. Kéziratos forrásértékű lejegyzések (támlapok); cca. 13.600 db.	Kodály Zoltán 1907–1957 között hozta létre "szótárszerű" rendjét: négy soros és attól eltérő dallamok, valamint függelék, a dallamok kadenciaképleteinek, szótagszámának és ambitusának emelkedő rendjében. Kéziratos forrásértékű lejegyzések (támlapok), valamint 19. századi kéziratok és nyomtatott anyagok másolatai vagy felvágott példányai; cca. 33.000 db.	Dobszay László és Szendrei Janka által kialakított rend (1975–1980), szótagszám, azon belül ismétlődő stíluskörök és zenei jellemzők szerint kialakított típusokban, altípusokban, alcsoportokban, végül földrajzi rendben. Kéziratos forrásértékű lejegyzések (támlapok), valamint forrásértékű szétvágott népdalkiadványok; cca. 90.000 adat típusokba rendezve.	Már Bartók Béla elkülönítette az új stílusú dallamokat. A Központi Gyűjteményben jelenlegi zenei elrendezését Bereczky János alakította ki. A ritmika és a sorzárlat alapján 4 nagy csoportba sorolta a dallamokat, amelyekben belül az ambitus és szótagszámok további osztást eredményeznek. Kéziratos forrásértékű lejegyzések (támlapok), valamint forrásközlő, szétvágott népdalkiadványok; cca. 60.000 adat 1600 típusba rendezve.	Ütem- vagy motívumpáros anyag
				Kifejezetten hangszeres anyag
				Sírató-gyűjtemény
				Recitativ dallamok
				Egyéb

⁴ A Bartók-rend a későbbi korszakok dallamrendezéseinek következtében (többek között *A Magyar Népzene Tára* kötet szerkesztéseinek idején) majdnem teljesen megszűnt, anyaga a gyűjteményen belül különböző helyekre került. Az elbeszélések szerint Rác Ilona segítségével állították vissza 1964-ben, az IFMC konferencia várhatóan nagy külföldi érdeklődésére való tekintettel. Ezt követően az 1960-as években *mikrofilm* készült a rendről, amelynek egy példány az MTA BTK ZTI Bartók Archivumában van. A rend leltározását Lampert Vera, Voit Éva és Tallián Tibor végezték 1975 előtt, ugyanekkor emelték ki a Bartók és Kodály kéziratokat, amelyeket másolatokkal helyettesítettek. A rend kritikai kiadása a Bartók centenáriumot követően elkezdődött, de a második kötet megjelenése után abbamaradt: Bartók Béla: *Magyar népdalok. Egyetemes gyűjtemény*. I–II. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest 1991, 2007. A digitalizált (szkennelt) teljes rend több szempontú online keresőrendszerrel és hangfelvételekkel magyarul és angolul hozzáférhető: <http://zti.hu/index.php/hu/adatbazisok> Bartók-rend (első on-line kiadás: 2007, második, átdolgozott kiadás: 2017). Korábbi áttekintő kiadás: Rác Ilona–Szalay Olga: „Mutatók Bartók dallamrendjéhez”. *Zenatudományi dolgozatok*. 1981. MTA Zenatudományi Intézet, Budapest 1981, 353–398.

⁵ Különleges értéke a beledolgozott, 19. századi kéziratok és nyomtatott gyűjteményekből kigyűjtött történeti anyag, valamint az egyes támlapokra írt Kodály-megjegyzések. Tartalmaz egyházi népekeket, továbbá függelékében ütempáros, sírató és szokásanyagot is. A digitalizált (szkennelt) teljes rend hozzáférhető: <http://zti.hu/index.php/hu/adatbazisok>

⁶ A rend publikált változata, amelyben a gyűjteményi tárolás szótagszám szerinti típuskialakításával ellentétben a típusok szótagszámokon átnyúló egységeket jelentenek: Dobszay László–Szendrei Janka: *A magyar népdaltípusok katalógusa – stílusok szerint rendezve* I. MTA Zenatudományi Intézet, Budapest 1988 (angol nyelvű kiadása: 1992). A II. kötet kiadásra előkészítése OTKA pályázat keretében (K 83957) készült el, a kötet kiadását 2018-ra tervezik. A szótagszám szerinti típuskialakítások rendszere hozzáférhető: <http://nepzeneipeldatar.hu>

⁷ A rend típusköteteinek kiadása: Bereczky János: *A magyar népdal új stílusa* I–IV. Akadémiai Kiadó, Budapest 2013.

1a táblázat

Papíralapú (általában kottás lejegyzésű) gyűjtemények			
Tematikus rendek ⁸			
A Központi népzenei gyűjtemény egységeinek duplumaiból			
szokás-rend	hangszeres zenei rend ⁹	történeti énektár ¹⁰	tánczenei gyűjtemény
Rendezési szempontjai 1) jeles napok; 2) az emberi élet szakaszai és fordulói; 3) egyéb: foglalkozások (bakter, koldus, árus); munkadalok (nem strofikus); summásdalok, mesterségek, munkák dalai; munkásdalok; társadalmi, politikai vonatkozásúak; ivónóták; hangjelzések, utánzó; halmozó dalok; láncnóták; csúfolók. Ezen belül legtöbbször földrajzi rendben vagy valamilyen zenei szempont szerint. Egységei: támlapok a zenei lejegyzésekkel és a szokások leírásával; cca. 4000 adat.	A hangszeren megszólaltatott helyszínen lejegyzett, illetve hangfelvételtől már lejegyzett dallamokat, valamint eredendően hangszeren játszani szokott, de a gyűjtéskor csak dúdolva, füttyülve megszólaltatott dallamokat tartalmaz. A támlapanyag kiegészül a Központi Népzenei Gyűjteményben esetleg meg nem lévő hangszeres magyar népzenei kiadványok anyagával. Rendszere: 1) földrajzi rend; 2) zenei stílusrend, amely a hangszeres zene specialitásait figyelembe véve épült ki.	Egyházi népénekek, szokások vallásos énekeinek másolata (dupluma) a Régi Zenetörténeti Osztály történeti énektárába (TÉ) beosztva.	Hangszeres népi tánczene strófikus, eredendően énekelt és periodizáló (kifejezeten hangszeres) dallamok gyűjteménye. Egységei: támlapok a zenei lejegyzésekkel és a táncok nevének megadásával, olykor leírásával; cca. 5000 adat.

1b táblázat

⁸ A kéziratos gyűjteményeken túl a Népzenei és Néptánc Archivum segédkönyvtárának nem magyar, európai dallamgyűjtemény-kiadványain alapszik az ún. *Európai Népdalkatalógus*, a magyar népzene-kutatás 1960 körül indult úttörő vállalkozása. Kezdeményezője Rajeczky Benjamin és Vargyas Lajos voltak. A katalógust, az európai nemzetek népzenejének válogatott, zeneileg rendszerezett gyűjteményét, az összehasonlító kutatások segítése céljából hozták létre. A négy legfontosabbnak ítélt zenei paraméterek szerint csoportosítja a dallamokat: ambitus (3 csoport: 2–4, 5–7, 8–...); terc (4 csoport: kisterc, nagyterc, kétféle terc, nincs terc); a záróhanghoz viszonyított alsó határhang (10 csoport); módusz (hangnem, hangsor – modális skálák alapján. Mintegy 120.000 dallam, 23 népcsoporttól származó 300 népdalgyűjtemény feldolgozásával. Egységei: lemásolt gyűjtemények anyaga kartonokra ragasztva, hivatkozási adatokkal, zenei jellemzőkkel és a négyjegyű kódszámmal. Lásd: Ferenczi Ilona: „Europäischer Melodiekatalog”. *Studia Musicologica*, 20/1978/1–4, 305–308.

⁹ Sárosi Bálint és Tari Lujza egymástól függetlenül a hangszeres gyűjtéseknek két külön rendszert alakított ki.

¹⁰ „A Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetében őrzött hatalmas népzenei archívum becsülhetően 25–30 ezer népéneket tartalmaz, fonográf- és magnetofonfelvételeken illetve a gyűjtők helyszíni feljegyzéseiben.” in: Dobszay László: *A magyar népének* I. Veszprém [1995], 26.

Papíralapú (általában kottás lejegyzésű) gyűjtemények					
Tematikus rendek				Archivális rendek	
Önálló, vagy részben önálló gyűjtemények (nem, vagy nem csak duplumok)				Hangzó anyagok lejegyzései	Leltári rend
nemzetiségi gyűjtemény	finnugor	török, törökös népek	gyermekjáték		
Gyűjtőköre kiterjed a teljes történelmi Magyarországra, vagyis a magyar–szomszédnépi együttélés minden területére. A következő, a magyarokkal együtt élő népektől van benne adat: 1) német, 2) cseh, 3) szlovák, 4) lengyel, 5) rutén, 6) bolgár, 7) szerb, 8) sokác, 9) bunyevác, 10) illír, 11) horvát, 12) bosnyák, 13) dalmát, 14) vend, 15) olasz, 16) albán, 17) román, 18) örmény, 19) cigány, 20) zsidó. A cigány anyag mérete miatt külön gyűjteményben található. Elrendezése nemzetiségenként, az egyes nemzetiségeken belül földrajzi rendben (falvak szerinti betűrendben), majd a szövegkezdetek betűrendjében. Egységei: gyűjtések kéziratos népdallejegyzései, szétvágott kiadványok támlapokká alakítva; nagyságrendje: cca 18.000 adat.	A hangarchívumban lévő hanti (osztják), manysi (vogul), komi (zürjén), udmurt (votják), mari (cseremis), mordvin, inkeri, karjalai, finn és számi (lapp) felvételek lejegyzésein alapul. A hangzó gyűjtemény nagyságrendje: cca. 154 óra. Schmidt Éva hanti és manysi gyűjtésének nagyobb részét Lázár Katalin jegyezte le, néhányat közülük publikált is. Vikár László cseremis és mordvin gyűjtésének egy részét publikálta, Vászolyi Erik zürjén gyűjtésének mintegy felét lejegyezte és a gyűjtővel közösen publikálta Lázár Katalin.	Három részből áll: 1) Bartók 1936-os, 103 dallamot tartalmazó anatóliai, 2) Vikár László és Bereczki Gábor Volga-Kama-Bjeleja vidéki török (csuvas, tatár, baskír 1958–1979), 3) Sipos János törökségi (1987-től napjainkig) gyűjtéseiből. Nagyságrendje összességében: cca. 10.800 dal. Az anyagok egy jelentős része monográfiákban és különböző publikációkban is megjelent ¹¹ .	Létrehozója és kezelője: Lázár Katalin. Néprajzi megközelítésű rendszer, nemcsak énekelt, hanem mindenfajta játékot tartalmaz (énekeseket, szövegeseket, szöveg nélkülieket) a játéktípusok szerint csoportosítva. Nagyságrendje: cca. 34.000 játék (ebből 3736 játék hangfelvétellel együtt), 4600 játéktípusba rendezve.	Az AP lemezokről és egyéb hanghordozókról készült dallamlejegyzések egyik példányát tartalmazza mechanikus számsorrendben. Korábban a lejegyzések indigós, majd fénymásolata, 2001 óta eredeti példánya kerül ide. Jelenleg az eredeti példányok többsége még a típusrendben, a másolatok kicserélése az eredeti kéziratokra folyamatban van. Nagyságrend: cca. 45.000 adat.	A hangforrás nélküli, helyszíni lejegyzések, leltári számmal ellátott kéziratos lejegyzések, számsorrendben. Korábban a másolatokat, 2001 óta az eredeti kéziratokat tartalmazza. Jelenleg az eredeti példányok többsége még a típusrendben, a másolatok kicserélése az eredeti kéziratokra folyamatban van. Nagyságrend: 77.200 adat.

1c táblázat

¹¹ Fontosabb monográfiák: Vikár, László–Bereczki, Gábor: *Cheremis Folksongs*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1971, uők: *Chuvash Folksongs*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1979, uők: *Tatar Folksongs*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1999, Vikár László: *Volga-Kama-Bjelaja vidéki finnugor és török népzenei gyűjtés*. MTA Zenetudományi Intézet, Budapest 1986, uő: *A Volga-kámai finnugorok és törökök dallamai*. MTA Zenetudományi Intézet, Budapest 1993. Sipos János: (1994). *Török Népzene*. I–II. (Műhelytanulmányok a magyar zenetörténethez 14–15.) MTA Zenetudományi Intézet, Budapest 1994, 1995, uő: *Kazakh Folksongs from the Two Ends of the Steppe*. Akadémiai Kiadó, Budapest 2001, uő: *Azeri folksongs – At the Fountain-Head of Music*. Akadémiai Kiadó, Budapest 2001, Sipos, János–Tavkul, Ufuk: *A régi magyar népzene nyomában – A kaukázusi karacsajok népzeneje*. l'Harmattan Publishing House, Budapest 2012.

Az eddigi rendezések

Bartók-rend: Mintegy 13600 dallamot foglal magába, az 1938-ig gyűjtött teljes magyar anyag alapján. A népdalok ritmus- és versszaképletét vette alapul rendezésében. A rendezés szótárszerűnek tekinthető, de azzal, a megjegyzéssel, hogy a stílárius kapcsolatok felmutatása volt a fontosabb. A nagy, A, B, C tömbök (osztályok) kialakítása és elnevezése, régi és új stílusúak a történetiség figyelembevételéről tanúskodik. Bartók Amerikába való távozása előtt beszámolta, ezzel lezárta a rendezését, és így nem lehetett a későbbi gyűjtések adatait beilleszteni a rendszerbe, ugyanakkor tudománytörténeti dokumentumként értéke felbecsülhetetlen.

Kodály-rend: a dalok melódiáját tartotta fontosnak, elsősorban a fő szerkezeti pontokat, a sorvégi záró hangokat, az ún. sorvégi kadenciákat. Az Ilmari Krohn-féle rendszert alkalmazta, a dalokat azonos záróhangra (g') jegyezte le (ezt egyébként Bartók is követte, és a vokális népzeneben mind a mai napig használjuk), a dallam legfőbb osztópontja, a 2. sor kadenciája, az ún. főkadencia volt az első meghatározó szempont, majd az első és harmadik sorok kadenciái. Ezzel Kodály elvileg egy teljesen szótárszerű rendet állított fel, gyakorlatilag azonban az azonos dallamok variánsait akkor is egymás mellé helyezte, ha azok a kadencia-besorolás szerint máshová kerültek volna. Így a szótárszerűséget a tartalmi szempontok esetenként felülírják. Kodály gyűjteménye, amely mintegy 33000 adatot tartalmaz, jelentette a 20. század közepétől hosszú éveken át a Magyar Tudományos Akadémia akkori Népzene-kutató Csoportjának központi Archívumát.

Járdányi-rend: A Magyar Népzene Tára sorozat első 5 kötetének (gyermekjátékok, népszokások, lakodalmi dallamok, párosítók, siratók) megjelenése után vált aktuálissá az alkalomhoz nem kötött strofikus anyag zeneileg rendezett kiadása. Ennek munkálatait, az anyag rendezését Járdányi Pál kezdte el. Kettős feladat állt előtte:

1. az egész anyagban el kellett végeznie a típusalkotást, azaz az azonos dallamok variánsait egymásmellé kellett gyűjteni, és az így kialakított típusokkal az egyedi adatokat értelmező kategóriákat létrehozni.

2. dönteni kellett az így kialakított típusok publikálási sorrendjéről.

Járdányinál a rendezés alapegységévé a típus vált. A típus olyan összegző, az általánosat felmutató egység, melyhez viszonyítani lehet a partikulárisat, az ismeretlen adatokat stb. A típus-fogalom lehetővé tette, hogy megkülönböztethessük az általánost az egyeditől, a jellemzőt a véletlenszerűtől, a hiteleset a romlottól. A dallamok tízezrei helyett az őket reprezentáló típusok 2000–3000 dallamból álló rendszere keletkezett. A típusokba nem sorolható anyagok (pl. a nem strofikus), amennyiben jelentős népzenei réteget képviseltek külön gyűjteménybe kerültek (gyermekjátékok, siratók, részben a népszokások dallamai), amennyiben egyediek voltak, úgy a hozzájuk legközelebb álló típusok közé sorolták be őket.

A közlés sorrendjét a típus-dallamok alakja, menete, az egymást követő hangok egymáshoz való viszonya határozta meg. Járdányinak a dallam maradandóbb eleme volt a daloknak, mint a ritmus. A dallamok pilléreit a kezdő és záró dallamsorok jelentették, és ezek egymáshoz való viszonya volt az első osztályozási kritérium, ez adta meg az első főcsoportot. Az elméleti három helyett a magyar népzeneben gyakorlatilag csak két főcsoporttal kellett dolgozni: az 1. sor magasabb a záró sornál, illetve az 1. sor azonos magasságban van a záró sornal. A főcsoportokon belül az 1. és 2. sorok egymáshoz való viszonya volt a további osztások szempontja. Járdányi kizárta azokat a dallamokat (típusokat), melyek idegenszerűek a magyar népzeneben. Járdányi munkája korai halála miatt félbe maradt.

Szendrei–Dobszay-rend: A Járdányi-féle típusok sorba rendezését nem mechanikus elvek (pl. dallamrajz stb.) alapján végezte el, hanem bevezette a típusok fölött a *stílus* fogalmát. A rendezés lényege, hogy a stílusok révén — amelyek ugyan érintkezhetnek egymással, de nem vezethetők le egymásból — nem törekedtek a teljes népzene lineáris rendezésére, hanem dallami centrumokat

próbáltak felállítani. A stílusok ilyen dallami góccokat, dallami bokrokat, kristályosodási pontokat jelölnek, amelyekhez képest csoportosították a stílus centrumához közelebb, és attól távolabb eső adatokat. Az MTA népzenei gyűjteményét e módszer szerint 1975–1980 között rendezték el, jelenleg is ebben az elrendezésben található meg a bartóki A és C osztály anyaga.

Bereczky-rend: a közelmúltban (2013-ban jelent meg 4 kötetben) készült el az újstílusú dallamok rendezése, Bereczky János munkája. Bereczky az újstíluson belül két nagy tömböt állított fel korai és kiforrott újstílus néven. A két nagy csoporton belül több zenei tényező (ambitus, sorzárlat, szótagszám stb.) szerint mechanikus sorrendet alakított ki, ami így nagyban könnyíti az adatok visszakereshetőségét.

A Bartók-rend udvarhelyszéki adatai

A Bartók-rendben összesen 457 adat van Udvarhely székéről, illetve Udvarhely megyéből. A legtöbbet Vikár Béla gyűjtötte a területen, aki többször is járt a vidéken, először 1900 márciusában, majd 1902 augusztus–szeptemberben, valamint 1903 júliusában. Bartók 1935 márciusában Pesten készített összesen 8 felvételt kecsetkiszfaludiakkal: Bak Árpád (25), Bak Zelma (22), Bak Józsi (66), Kis Kálmán (34), Kisfaludy Miklós (30), Pál Rebi (20), Simó Lajosné (49), Simó Mihály (27), Széles Vilma (20), Széles Zsigmond (27), Tót Irén (18). A dalok egy része valószínűleg könyvből visszatanult volt (lásd: BR_02181, Kodály kék ceruzás megjegyzése, **1. kép**).

Kodály összesen két lakodalmas dallamot gyűjtött 1910-ben Gyergyószárhegyen a Székelydobó illetőségű Gál Sándortól (**2. kép**), valamint hangfelvétel nélkül, helyszíni lejegyzésben a *Kifeküdtem én a magas tetőre* kezdetű dalt.¹²

Veress Gábor pedig Gyagyból hegedűs felvételeket készített.¹³ Az időpont ismeretlen, de még az I. világháború előtt, a lejegyzéseket Bartók kiváló segítője, Deutsch Jenő készítette.

Ezen kívül Bartalus 19. századi 7 füzetes magyar zongorakísérettel ellátott magyar népdalainak udvarhelyszéki adatai vannak.

Énlakáról 14 adat van, többségüket Patakfalvi Máriskó énekelte fel. Firtosváraljáról mintegy 20 adat.

Hangszeres, klarinétos felvétel Betfalváról, Gálfi Pistától (többek között a Rákóczi induló).

Ugyancsak klarinétos felvétel van Kápolnásfaluból (Vikár gyűjtés vlsz. 1903 július 19), Elekes Tamás előadótól (többek között a közismert nóta: Van két lovam mind a kettő deres MH 464a), Medesérről két hegedűs felvétel, Balog Jánostól, köztük a híres Árvátfalvi kesergő, amit Bartók is feldolgozott az I. rapszódiaiban.

¹² *Erdélyi Magyar Népdalok* (szerkesztette Bartók Béla és Kodály Zoltán), Budapest 1921, 138. sz.

¹³ Veress Gábor (Marosvásárhely, 1869. január 5. – Nagyenyed, 1937. február 10.) erdélyi magyar zenei szakíró, tanító, tankönyvíró. A kolozsvári tanítóképző elvégzése után Budapesten a Zeneakadémián tanult, Siklós Albert, Herzfeld Viktor és Kerner István növendékeként. Kerner a budapesti Operaházhoz szerződött, ahonnan azonban hamarosan hazatért Marosvásárhelyre zenetanárnak. 1896-ban a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium tanítóképzőjének zenetanára lett 1933-ig, nyugdíjba vonulásáig. Öccsével, Veress Istvánnal 1909-ben megkezdték a fonográfval való népdalgyűjtést Csíkban, Marosvásárhely környékén, Kovásznán, a hétfalusi csángóknál, később Nagyenyed vidékén. 1910–11-ben Bartókkal együtt „hivatalos megbízásra népköltészeti gyűjtést végzett fonográfval” (Értesítő 1910–11). E gyűjtések eredményét a budapesti Néprajzi Múzeum őrizte meg, egy részét megjelentette *Dalok az iskolának* c. tankönyvében. Ebben a hivatalosan megkövetelt anyag mellett főként népdalokat közölt. Figyelmeztette tanítványait a helyes népi kiejtésre is. Ragaszkodott a régi romantikus elvekhez, a díszítéseket azonban nem kedvelte, ezért az egyszerű, népi előadásmódot honosította meg tanítványai útján a falusi dalárdákban is. Népdalgyűjtő útjairól az első világháború éveiben betegeskedése miatt le kellett mondania, de az enyedi zenei életben tevékenyen részt vett.]

$\frac{8}{1-8}$ pent. (2.)_g Uj 709. 5 (63) 5
 Kécsut (Udvarhely)*
 M.H. 3748. ~~Hol van a Szajha?~~ ~~var. a?~~ 2. v. Bartók
 T. 8. ♩ = 96 - acc. 2. v. - 116 2. v. Bartók
 1. Én Istenem, add meg énem,
 Kit szeretek, avval élnem.
 Mer ha jartok meg nem, adod,
 Fel akartom én magamot.
 2. Kicsi vagyok, nagy az erőm,
 Mikor adnak, akkor ösöm.
 Ha jöt adnak, mind megösöm,
 De ha ütnek, nem szeretem.

* a neméji adatok nem megkérhetőek.
 ** a felsőt a tén, az alsót a férfi énekelték
 *** beszédhangba való átterelés.

Valószínűleg Komolyóval szembeállítva
 (a 150. Erdélyi Népi)

P. 206,
 A v. - de mindig Kerényi írása.

1. kép


2, 2, 8+8, 6+6 2156 5.5.1

Muz. 1271b
(Laki lakodalmas)

for. 68b) 1vm

Dobo, Mórvarhelyen
1910.
(Gál S. Csűrös) kártya

Mész. epizódus. Alkalmunkodó Sas.
Poco mbate



1. Az igaz Messiás már eljött
Közünk sokféle csudákat lát
a vizet is borra tette a nézniepet vendéglette

Kána menyegzőben

2. 2+ nagy lakodalmat szerzenek
Jézust is elhívak vendégnek
ő követei kánai ványai
mind a tyúkól a fiait
Kána menyegzőben

3. Krisztus anyja őt látta
fogadtatásokat megzánta
fián itt nőll borunk minden
azis semmi kedvünk összesen
K. m. /

4. Jézus hogy körtök csudát lenne
az őmet anyja kérésére
parancsola hogy föltsenek
vizzel 6 vedrel merjenek (!)
K. m.

5. A 6 vedel vizet kimérék
Jézus eleibe hogy kevék
J. borra változtatva
elő" csudáját mutatta
R. m. /

962 966

2. kép¹⁴

Fontosabb udvarhelyszéki dallamok Erdélyi magyar népdalok (150), Bartók és Kodály szerkesztésében, összeállításában:

No. 1. Kénos 1903 regös ének (Porka havak...) MH 395a

¹⁴ A dallam eredete a későközépkorra tehető, és használata még mai széles körben dokumentálható. Továbbélését és évszázadok óta folyamatos használatát segítette, hogy a Kánai menyegzőről szóló latin szöveg (*Messias jam venit*) magyar fordítása (*Az igaz Messiás már eljött*) a falusi lakodalmak állandósult eleme lett. Sőt, Vízkereszt utáni vasárnapokon kedvelt szórakozás a magyar nyelvterületen a kánai vígasság. Asszonyok gyűlnek össze, és megjelenítik a bibliai történetet, majd táncal fejezik be az ünneplést. A népi változatok között éppen ezért számos hangszerest is találunk. Kétszer jegyezték le a Kájoni-kódexben a következő dallamot: egyszer több strófás latin szöveggel (*Messias jam venit*), egyszer pedig magyarul, de világi szöveggel (*A nyúl a vetemények között fülel*). RMDT II: [no. 169] 295, 558–559; Sz–D–R I: 170–171, II: 80; MNdTK I: [III(F)/144. típus] 446–447.

- No. 8. Firtosváralja 1900 Kősziklán felfutok MH 109b
No. 11. Felsőboldogfalva 1903 Én elmentem a vásárba MH 470a
No. 17. Bözöd 1903 Megüzentem a szeretőm anyjának MH 509a
No. 75. Firtosváralja 1900 Hess páva, hess páva MH 109a
No. 81. Szentesgyházafalu 1903 Kesereghet az az anya MH 457a
No. 86. Bözöd 1903 Kiment a ház az ablakon MH 507e
No. 97. Rugonfalva 1902 Bizony csak meg halok MH 346c
No. 100. Lövete 1902 Ez a kislány mind azt mondja vegyem el MH 404a
No. 138. Székelydobó 1910 (Kodály) Kifeküdtem én a magas tetőre
No. 143 Székelyudvarhely 1903 Hétfőn reggel nyolcat ütött az óra MH 483a
No. 148. Martonos 1902 Aki a babáját MH 425a